

L' EXCURSIONISTA

BOLLETÍ MENSUAL

DE LA

ASSOCIACIÓ CATALANISTA D'EXCURSIONS CIENTÍFICAS

FUNDADA EN 26 DE NOVEMBRE DE 1876

ANY XIII.

BARCELONA 28 DE FEBRER DE 1890.

NÚM. 136.

CONDICIONS DE LA PUBLICACIÓ

GRATIS PERA'LS ASSO. IATS — Pera'ls no socis, 1'50 pessetas al any. — Número sol, 25 cénts. Se suscriu en lo LOCAL DE LA ASSOCIACIÓ, PARADÍS, 10, SEGON, ahont deuen dirigir-se totes las comunicacions, y en la llibreria de Verdaguer.

CONFERENCIAS, SESSIONS Y VISITAS

- Mars 7. — Conferèncias sobre «L' art dramátich», per D. Antoni Palau y Dolcet.
» 14. — Sessió preparatòria de la visita á las coleccions de D. Antoni Bulbena — Conferència sobre «L' art dramátich», per D. Antoni Palau y Dolcet
» 16. — Visita á las coleccions de D. Antoni Bulbena y Tusell.

SOCIS ENTRATS DURANT LO MES DE FEBRER.

RESIDENTS

D. Francisco Martí y Puig.
» Diego de la Llave.

DELEGATS

D. Otto Denk, á Donauwoerth (Alemanya).
» Alfredo Brañas, á Santiago de Galicia.

EXCURSIONS

(*Extracte.*)

EXCURSIÓ Á PRADES, CIURANA, SERRAS DEL MONTSANT, SCALA-DEI, TIVIÇA Y MONASTIR DE CARDÓ, (particular) 24 al 30 d' Agost 1889. — (*Acabament*).

Solament pòt donarse una idea de çò que es lo nomenat *Desert de Cardó*, tenint conegut nostre Montserrat; puix, encara que li manca la sumptuositat de aquest, ab tot, bé se li pòt acomparar per

la disposició del terrer y per sa especial perspectiva. L'edifici, abans convent y vuy establiment balneari, seü á la vora de un cim, davant lo qual forma com una petita vall incircuhida de aspres turons, cuberts la major part de atapahida arbreda. A la vista s'oviren unas quantas hermitas, per la montanya espargidas, y sombrejadas tostemps per melancòlichs xiprers. Lo qui vulla visitarlas ja té algunes excursions á fer en extrém pintorescas. L'edifici ni es artístich ni presenta caracte monumental; tan pesat com desprovehit de gust, es obra dels darrers segles. En ell s'han instalat ab comoditat tots los aposentaments pròpis de un establiment, y son possehidor lo senyor Cabestany, de tot son poder, procura contentar la concurrència. La suáu temperatura que hi domina en l'estiu, sa elevació, la bellesa del paisatge y la excel·lència de sas aygues minerals, fan de Cardó un agradable punt d'estada, més concorregut quiscun any.

Lo passeig quotidiá es lo de la font de *Sant Roch*, manancial de aygues arsenícal, á mitja hora escassa del establiment, y á hont se vá per un camí vorejat d'arbres, tenint al costat un desordenat barranch. A mitj camí trobe 's una font, axí matex medicinal, nomenada de *Sant Joseph* hont la naturalesa, ajudada de l'art, hi ha fet un vistós saltant d'aygua. També es curiosa en alt grau la *Penya foradada*, al peu de la qual s'hi arriba per un viarany qui, partint de la font de *Sant Roch*, puja peniblement per la vessant esquerra ab un quart d'hora. Está formada aquella per una roca separada del còs de la montanya y uberta á manera de un gran arch, lo qual es accessible fins al cim. *Los revolcadors*, sorprenent punt de vista damunt lo Monastir, y á hont se va per la nomenada *Cassola del Diable*; la font *Den Calces*, sehent en un turó qui domina la part del mitjdie de la serra; la del *Teixet*, qui brolla sota una gran roca, y está ficada dins lo més selvatge del munt; *Las Cascadas*, situada en lo matex cim qui serveix de fonament al edifici, essent precis continuar una estona pel camí de Benifallet, y després baixar fins al fons del barranch hont se troba. Si be aquest no es molt abundant d'aygua, fa bo de vèure com se desprèn damunt una repisa natural, encatifada de vegetació, y tantost, destil·lant en milers de gotas relluhents, escabullirse entre la molsa y altres herbas qui son encastadas á las matexas toscas y voluminoses rocas, podent entrar en son interior com si fos en unas covas.

La excursió més important es la ascensió á la *Crèu de Santos*, qui es lo puig més enlayrat de la serra de Cardó. Qui vol anarhi ha de seguir uns 20 minuts per la carretera de *Tibenys*, que 's dexa per empendre un viarany lo qual internantse dins lo bosch, conduheix fins al peu del puig en mitja hora, després de passar per la font *Den Oliver*. Al cap de poch s'arriba al *Portell de la*

Crèu de Santos, que mira á abdues vessants, y enfilantse un hòm per las rocas del puig s' aplega d' alt ab un quart d' hora. Mercès á la excel·lent situació que ocupa, es de admirar des d' allí un extèns y variat panorama, abellit ab lo serpenteig del Ebre des de més avall de Amposta fins més enllá de García, y, seguint á la immortal Tortosa, clapejat arrèu per las bellas poblacions riverencas. A un extrém la mar, lo port de Beceyt, y seguidament, las montanyes de Gandesa, vorejada per la carretera: de cap al N. lo Monastir ab sos agradables encontorns, las estrebacions de la serra, després las planúrias de Mora, y al horitzon lo Pirinèu. Girant la vista envers la part de llevant, lo Montsant, las montanyes de Prades y el Priorat; més ençá s' extén la plana de Berga, y més amunt, las serras de Tiviça y del coll de Balaguer, dominadas per la Mola en darrer terme. La altitut que 's pot donar en aquest puig es de 1010 metres sobre 'l nivell de la mar.

Lo die 30 d' Agost emprengué nostre amich la tornada, arribant en tartana á Tibenys després de dues horas. La carretera, durant més de mitja hora, va pujant per las serras immediatas fins aplegar al Coll, de hont arrenca la baixada que conduheix al poble. Allí comensa el terreny á ésser èrm y pedregós; y llavors la carretera, fent contínuas giragonces, se 'n va á tombar un abrupte espadat de la penya. Lo viatger sempre contempla un bellíssim panorama, tenint davant los seus ulls lo riu Ebre fins á la resclosa de Xerta, que li vé enfront. Al cap de poch se pren per un llarch turó no gayre alt qui va á parar á la vora del riu, hont sèu Tibenys posat en la vessant de la costa.

En un carruatge, disposat per endevant, discorregué nostre company en dues horas la distància que separa Tibenys de Tortosa, seguint tostemps per la ubaga ribera de la esquerra del riu, solcat de tant en tant per algunes barcas pescadoras. La primera part del camí es sombrejada per robustas branca de xaruchs garrofers, y per camps ben conreats per á la agricultura, passant després á tocar la més fèrtil y rica de las hortas, ab sos abundants fruyterars y plantacions variadas. Molt abans de Tortosa, ix al pas lo caseriu de Bitem, entrant en la dita ciutat per la antiga porta dels *Remolins*. Allí tingué 'l senyor Gispert lo gust de saludar nostre digne delegat de la *Associació* senyor Munner. Eran las cinch després mitjdie cont pujá en la via-fèrrea, qui, venint de València, arriba á las deu en aquesta capital.

Durant la excursió nostre consoci prengué las convenientes anotacions per á la redacció de la memòria.

DE VALLS Á MONTBLANCH PER PLÁ DE CABRA (particular) 5 Janer, 1890.

La afectuá nostre consoci Antoni Palau, junt ab un guia. Sortiren abdós de la ciutat de Valls á las 10 del matí, y al cap de duas horas, per carretera arribaren al poble de Plá de Cabra. Passaren per lo carrer major, hont feya bo de veure bon nombre de grupos formats per los habitants del poble, qui ab pacífica conversa mataben lo temps que mancava fins á l' hora de dinar. Donaren una ullada á la fatxada de la església parroquial, qui 's troba á la *esquerre y es de gust barroch; y exint del poble, s' escaygueren* junt á una altra església, sots la invocació de St. Ramon, y de molta importància artística. La constitueix una construcció románica dels darrers temps ab planta de creu llatina y perfectament orientada. L' aparell dels murs lo forman ben tallats carrèus. *En la part superior corra per tots los paraments, exceptuada l' ábside, una filera de mensuletas formadas per caps humans, bèsties y ornaments qui concordan ab l' estil que hi domina.* L' abside es llisa, y sembla que posteriorment s' alsá un bon xich, com axí també tota la construcció, de la mateixa manera que altres construccions románicas de Catalunya. L' enfront no té portalada; en cambi, s' hi obra un gran rosetó, quals raig estan acusats per columnetas estriadas, ab capitells de perfil clássich. La porta que dona ingrés al temple s' obra en lo parament de un dels murs laterals. Ve trassada per varias arquivoltas carregant damunt de una imposta qui *descansa sobre sis columnas, repartidas en las duas bandas.* Son conjunt es bellíssim atesa la ornamentació que la decora. En las arquivoltas ressaltan entrellassos de fullatge d' un gust exquisit. En las voras que tancan lo timpà, s' hi veuhen una munió de caps d' àngels, y un relleu representant l' Adoració dels Reys. Lo camp central es llís, emperò sembla destinat á algun treball qui no tingué fi. Los capitells també son molt treballats, vehentshi figures y entrellassos. Los fusts y bases son llisos y de construcció moderna. A part d' axò, tots los elements que havèm anomenats de la construcció vella conservense intactes en quant á la portalada. Lo rosetó y las ménsulas estan prou maltractats. Alguns vanos aparellats campejan en los murs. Junt á la descrita portalada, hi ha arrambada una petita construcció, las habitacions de la qual estan ocupadas per monjas, qui vuy son guardadoras de las claus de la església. L' interior está molt maltractat ab algunás novas reformas. Del creuher gayre bé ha desaparegut lo cimbori per sobreposarhi una cúpula decorada ab ressaltos y estátuas dels Èvangelistas. Ab tot, se conservan los murs primitius y 'ls pilars del creuher, ahont son de notar las parts superiors, exornadas ab figuras, bèsties y fullatges.

Lo monument en conjunt es molt digne d' estudi y de atenta visita; y d' aquí en avant bé 's pot assenyalar entre 'ls exemplars que la nomenada arquitectura románica-bizantina llegá á Catalunya. Dihèm axò perque som los primers en donar conexement de sa importància artística.

A mitja hora del Plá, se troba Figuerola, petit poble aplegat al rasser de sa església parroquial. Té rústech aspecte. Los habitants s' ocupan en las feynas del camp, especialment en lo cultiu de avellaners dels quals n' hi ha immensas rengleras en aquest terror. En lo *café del Lladoner* dinaren los excursionistas.

Sens pèrdre temps, puix lo sol anava á la posta, exínt del poble de Figuerola, emprengueren lo camí de Prenafeta qui s' enfila costa amunt, pera salvar la filera de montanyas qui va del riu Francolí al coll de Cabra, davant la vila de Sarreal. Lo camí segueix per llochs solitaris, fins á conseguir lo coll de Prenafeta hont devalla en acentuada vessant. Essent allí s' oviran á la esquerra unas antigas runas qui constituheixen los enderrochs del castell de Prenafeta, en mitj dels quals sobresurt una torra anomenada *del Moro* per aquellas encontradas, niu de tradicions y espantosas llegendas. Devallant, devallant, de cara á la Conca de Barberá se consegueixen las casas del poble, havent esmerçat en lo camí una hora y mitja. Prenafeta es un escampall de masies rodejadas de prats y horts. Tot passant donaren una ullada á la església de fróntis románich però molt pobre. Anava fentse vespre, y encara tenien una hora y un quart de camí á fer per arribar á Montblanch. La Conca anava cobrintse de boyra qui per damunt las Segarres tot ho esvahia. Apressaren lo pas, dexant á llurs espatllas lo gran *Mas de la Sabatera*, y enlluminats per la lluna arribaren á Montblanch, donant axí per termenada la excursió.

NOVAS

Per causas involuntárias á aquesta redacció s' omití donar compte de alguns importants actes realisats darrerament; cumplirèm al present aytal obligació per no faltar ab ella més temps.

En la sessió del 26 de Novembre, tretzè Aniversari de la fundació de nostra ASSOCIACIÓ, lo local fonch ornat convenientment, ocupant lloch preferent una lápida de marbre roig, hont esculpít en lletras dauradas s' hi llegia 'l nom del eminent historiador y antiquari Mossen Jaume Caresmar, y las fetxas, 1717-1791, corresponents á son naixement y á sa mort.

Donada lectura pel Sr. Secretari D. Francesch Carreras y Candi al acort de la Junta Directiva referent al acte que s' anava á realisar, y al novell costum iniciat per als excursionistas cèlebres, qui al voler la CATALANISTA perpetualisarlos en sa galeria, fos impediment pera

honrarlos la carència de retrato, lo Sr. President, D. Francesch Ubach y Vinyeta, significá la importancia de la vetllada en un breu discurs molt aplaudit.

Notabilíssima resultá la biografia que D. Jaume Oliver escrigué y llegí sobre Caresmar. Tot quant pertany á la vida y treballs literaris é històrichs del il-lustre compatrici hi vé en ella ressenyat é inventariat, no oblidantne molts d' importants que restan poch menys que desconeguts é inèdits. També entre altres, dirijí un esguart á lo molt que feu, durant lo temps que cuydá del Arxiu de nostra Catedral Basílica, pera la millor ordinació y estudi de sos documents.

Lo 6 de Desembre fonch celebrada una sessió necrològica dedicada á la memòria del qui fou nostre digne President, D. Eduart Támara y Fabricias. Lo Sr. Flòs y Calcat, encarregat de la ornamentació del local, dexá assentat son bon gust, en la col·locació del fúnebre drap negre, en quals amples plechs se destacava lo nom *Eduart Támara* encreuhat ab una corona de semprevivas. Doná á conèixer lo biografia del nostre ex-President D. Antoni Palau y Dolcet, resultantne per demés interessant y ben escrita. Relatá los treballs arqueològichs en que tant competent y aficionat se mostrava nostre malaguanyat amic, y al que 's consagrà per complert; tot quan feu per la *CATALANISTA*; y las obras y escrits en que s' havia evidenciat sa activitat y valer. Lo Sr. Carreras y Candi llegí alguns fragments del treball del Sr. Támara sobre la *Sede y Catedral de Barcelona* llorejat en lo *Certamen Catalanista* de la Joventut Catòlica de Barcelona en l' any 1887; lo Sr. Flòs y Calcat, ne doná á conèixer altres de la traducció catalana del *Quixòt* de Cervantes qual primer tomo tenia ja termenat. Lo Sr. President D. Francesch Ubach y Vinyeta termená la vetllada ab algunas paraulas relacionadas ab l' acte realisat y ab la persona del infortunat Támara (A. C. S.)

En lo 9 de Desembre, nostre delegat á Alger (Sardenya) D. Eduart de Toda, nos afavorí ab una conferència sobre sa *Troba de papers inèdits pertanyents á Ali Bey*. Diu *La Renaixensa* ocupantse d' ella: «Lo senyor Toda qui profita 'ls avantatjes que li proporciona sa carrera de cònsul pera l' estudi de païssos extrangers, sobre tot en lo que 's relaciona á la nostra terra, ha prestat ab tal descobriment un nou servey á Catalunya. Comensá 'l conferenciant dihent que de la vida de Ali Bey era solament coneguda la part externa relatada per ell en sas obras, mes que 'ls manuscrits novament trobats venian á descobrir sa vida íntima; puix eran, ni mes ni menys, que 'l dietari que 'l mateix Badia feya, anotantli sas impressions, á més de còpia de sens fi de documents y escrits importantíssims. Classificá 'ls manuscrits, passant acte seguit á ressenyar la vida del il-lustre aventurer catalá, tal com d' ell se desprèn. Explicá lo sens fi de trifulgas ab sa tentativa d' ascenció en globo ab lo que havia imaginat realisar lo fantástich viatge á la lluna forjat per Edgart Poe, que finí prohibintli 'l govern á instàncias de son pare. Resenyá sa vida en Madrit, los projectes de viatjes al Africa destorbats cent vegadas y acullits darrerament per Godoy; descrigué sas aventuras en lo Marroch, en lo que lográ tal poderíu fins al punt de proposar al Príncep de la Pau la conquesta del Imperi, série d' aventuras que li ocasionaren la expulsió del país, emprenent allavors lo viatge famós á la Meca, y acabá dihent lo que fou de nostre compatrici en los últims anys de sa atzarosa vida».

Copiarèm de la Il·lustració Catalana la descripció de nostra sessió inaugural celebrada lo 8 de Febrer, un mes retrassada per causa de las moltas malalties hagudas en lo comens del any.

«La sessió solemne ab que inaugurarà les tasques del present any la *Associació Catalanista d' Excursions Científicas* fou concorregudíssima; comensá ab la lectura de la Memòria reglamentària escrita per lo secretari senyor Carreras y Candi, y terminá ab escullidas composicions en verç dels més inspirats de nostres poètes. Lo discurs presidencial del senyor Ubach es un document recomanable baix tots conceptes; en ell s' excita á la Societat á emprendre nous treballs, com los de contribuir als estudis geològich y etnogràficich de Catalunya; recomana 'l senyor Ubach lo major zèl en les investigacions referents á la nostra pátria per los variats camins que han obert los progressos de les corporacions populars y altres entitats qui procuren lo foment de tals estudis, rahó de més pera avivar lo zèl de Societats com la Catalanista d' Excursions. Aquest discurs, correcte y galanament escrit, lo mateix que 'ls treballs llegits en la sessió á que 'ns referím, méresqueren unánims mostres de aplaudiments».

Durant lo vinent mes de Març, se passarà á la consideració de tots los sòcis protectors y residents, lo següent escrit, per si creuen convenient autorisarlo y sancionarlo ab la sua firma:

«Atenent á la conveniència en altres ocasions manifestada, y majorment ara que abans, que per al desenrotllo dels fins del excursionisme será conseguir la fusió de nostra ASSOCIACIÓ ab la *Associació d' Excursions Catalana* germana per son origen y per la índole de sos treballs.

Atenent á que altres vegades, reconeguda la necessitat d' aquesta fusió, no doná cap resultat la pràctica parlamentària del nomenament de comissions pera portarla á efecte, com assenyalamment se vegé ab la del any 1882.

En vista de las circumstàncias sumament favorables en que, pera alcansar la fusió se troban las duas Associacions

La Junta Directiva en sessió del 3 de Febrer de 1890 acordá proposar als senyors sòcis faculten y deleguen á nostre digne President, Don Francesch Ubach y Vinyeta, àmplias facultats, per que juntament ab lo President de la *Associació d' Excursions Catalana*, Don Francisco de Sales Maspons y Labrós, usant de iguals facultats y autorisació, en acta pública per los dos suscita y degudament legalisada, la dita fusió porte á terme y realise, baix lo títol y demás condicions fonamentals que 'ls dos Presidents convinguen. Com també, que una volta feta aytal fusió, nombren ells dos una Comissió qui prechesca al esclariment y arreglo definitiu de tot quant, á consecuencia d' ella, sia necessari concloure ò establir per lo esdevenidor

Los abaix firmats, socis residents de la ASSOCIACIÓ CATALANISTA D' EXCURSIONS CIENTÍFICAS s' adhereixen al acòrt de la Junta Directiva y delegan totas las facultats á son President lo Sr. Ubach y Vinyeta, pera que porte á terme dita fusió en la forma acordada.

Lo *Vis President*, Ferrán de Sagarra.—Lo *Secretari primer* Francesch Carreras y Candi.—Lo *Tresorer* Antoni Bulbena.—Lo *Secretari segon* Jaume Novellas de Molins.—*Vocals*: Eduart Castellet.—Francisco Flós y Calcat.—Claudi Durán y Ventosa.—Joseph Roig y Puñed.

(Seguirán las firmas)

Han sigut cedits á la Associació 'ls objectes y obras següents:

Per D. Pelegrí Casades: *Prontuario Manual de la Provincia de Barcelona*, per D. Rafael Miracle y Cesát, Barcelona. Per D. Joseph Puig y Cadafalch: *Notes arquitectòniques sobre les esglésies de Sant Pere de Tarrassa*, per lo propi donador, Barcelona 1889. Per D. Antoni Rubió y Lluch: *El Renacimiento clasico en la literatura catalana*, discurso leído en su solemne recepcion en la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona el dia 17 de Junio de 1888, con la contestacion de D. Gayetano Vidal de Valenciauo, per lo propi donador, Barcelona 1889. Per D. Arthur de Doménech, per encàrrech de D. Joseph Llavallol soci delegat á Tortosa: *Mapa plano de Barcelona de 1842*, per D. Joseph Más. Per lo Comité de Catalunya y Balears pera la Exposició de París de 1889: *Exposicion Universal de París 1889. Catalogo de Cataluña y Baleares*, Barcelona 1889. Per D. Pelegrí Casades: *Un quadro pintat al pastel*, Por la Asociacion de Navieros y Consignatarios de Barcelona: *Debate económico, elevacion de derechos arancelarios á los trigos y harinas extrangeras, discurso y retificacion pronunciados en las sesiones de los dias 14, 16 y 20 de Mayo de 1889 en el Congreso de Diputados*, por el Excmo. Sr D. Federico Nicolau, Barcelona 1889. Per Mr E. Contaminé de la Tour: *Contes espagnols*, traduction de E. Contaminé de la Latour et B. Foulché Delbosc, dessins horts texte par C. Ogier, Paris 1889. Per el Banco Vitalicio de Cataluña: *Memorias y cuentas leidas en la Junta General celebrada el 31 de Mayo de 1889*, Barcelona 1889. Per D. Guillem J. de Guillen Garcia: *Résumé pratique des traitements du Mildiou*, per V. Vermorel, Paris 1889. Per lo Club Alpin Français: *Annuaire du Club Alpin Français*, quinzienne année 1888, Paris 1889. Per D. Enrich Claudi y Girbal, delegat á Girona: *Epistolario del Cardenal Gerundense D. Fr. Benito Sala y Caramany obispo de Barcelona (1707-1714)*, per lo propi donador, Gerona 1889. Por D. Ladislau de Velasco y Fernandez de la Cuesta, delegat á Vitòria: *Memorias del Vitoria de Antaño*, per lo propi donador, Vitoria 1889. Per D. Francisco Pozo: *Apuntamientos estadísticos sobre la República del Salvador*, per D. Rafael Beyes, Sant Salvador 1888: *Repertorio Salvadoreño*, publicacion mensual de la Academia de Ciencias y Bellas Letras de San Salvador 1889. Por la Asociacion Nacional de Ingenieros industriales, seccion de Barcelona: *Memoria leída por D. Pedro Rius y Matas, ingeniero, secretario de dicha asociacion, en la sesion celebrada el dia 16 de Marzo de 1889*, Barcelona 1889. Por el Fomento del Trabajo Nacional: *Los dos primeros meses de fusion*, Barcelona 1889. Por el Centro de Maestros de Obras de Catalunya: *Lista de los socios que la componen 1889*, Barcelona 1889. Por el Ateneo Barcelonés: *Bosquejo histórico de los actos realizados por esta sociedad desde la fundacion del ATENEO CATALAN en 1860 hasta el corriente año de 1889*. Por la Diputacion Provincial de Barcelona: *Presupuesto ordinario de Gastos é Ingresos de la Provincia de Barcelona para el año económico de 1889 á 1890*, Barcelona 1889.